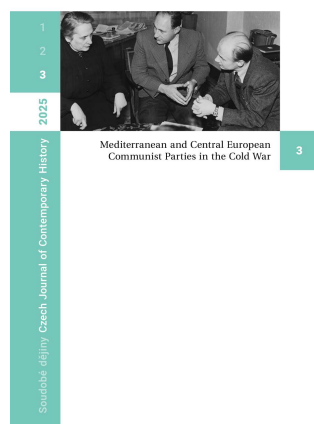

Zitierhinweis

Staňková, Klára : recension de : Matej Medvecký, Na prahu studenej vojny. Československé vojenské výzvedné spravodajstvo v rokoch 1945-1946, Bratislava : Vojenský historický ústav, 2020, dans : Soudobé dějiny, 2022, 1, p. 299-304, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/e44f34e268fd4c7e89fdcc358c308db4>

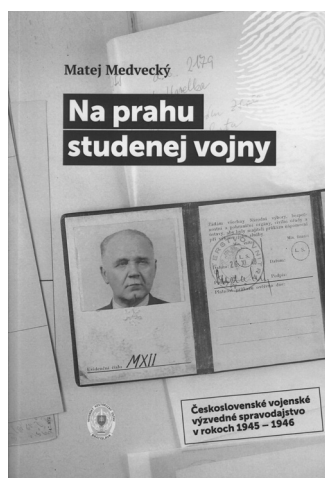
copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

Československá rozvědka v předvečer studené války

Klára Staňková

/EXIHVěšLMWXSVMIšMPSŠKOSJEOPYXEš9RMZIVMX]š4EPEGOŠšZx3PSŠYGM

MEDVECKÝ, Matej:

Na prahu studenej vojny: Československé vojenské výzvedné spravodajstvo v rokoch 1945–1946.

Bratislava, Vojenský historický ústav 2020, 216 stran, ISBN 978-80-89523-62-0.

Činnost československého výzvedného zpravodajství (rozvědky) v letech bezprostředně následujících po druhé světové válce doposud stála na okraji odborného zájmu. Byť o vojenském zpravodajství v tomto období vyšlo už značné množství publikací, většina z nich mapovala spíše činnost kontrarozvědky. Rozvědce jako druhé základní složce vojenského zpravodajství se dosud věnovali Zdeněk Titl, Jan Štaigl a naposled Vladimír Mohyla.¹ Nicméně tito autoři primárně popisovali organizační strukturu poválečné rozvědky. Tento nepoměr zájmu

¹ TITL, Zdeněk: *Vývoj organizace a personálií československého zpravodajství v prvním roce po 2. světové válce (1945): Studijní pomůcka*. Praha, b. n. 1966; ŠTAIGL, Jan: *Organizácia a hlavné smery činnosti čs. vojenského výzvedného spravodajstva (rozviedky) v rokoch 1945–1967*. In: *Historie a vojenství*, roč. 50, č. 2 (2001), s. 410–436; MOHYLA, Vladimír: *Rozvědky: Historie Československého výzvedného zpravodajství 1918–1990: Z pohledu bývalého důstojníka zpravodajské správy generálního štábu ČSLA*. Praha, Brána 2018.

o aktivitu 2. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany ve srovnání s Hlavní správou Obranného zpravodajství (OBZ), přidržíme-li se dobových institucionálních názvů, bezesporu odráží klesající význam druhé zpravodajské složky v poválečné době. Podrobná analýza situace v prvních dvou poválečných letech však může pomoci pochopit, proč a jakým způsobem se z původně prestižní organizace s širokým polem působnosti stala podhodnocovaná služba, jen úzce zaměřená a značně personálně redukována.

A právě komplexní zpracování dějin československého výzvědného zpravodajství v letech 1945 a 1946, kdy docházelo k jeho rozsáhlé transformaci na pozadí hlubokých změn ve vnitřní i zahraniční politice tehdejšího Československa, si klade za cíl slovenský historik Matej Medvecký v publikaci s příhodným názvem *Na prahu studenej vojny*. Jistě se nabízí otázka, proč autor období nevymezil šířeji, až do roku 1948 nebo 1949. Jeho záměrem však bylo zdokumentovat podstatné změny v činnosti 2. oddělení Hlavního štábu, které se udály právě v těchto dvou letech.

Matej Medvecký se řadí k významným slovenským i českým historikům, kteří se zabývají tematikou bezpečnosti, justice, vojenského zpravodajství a diplomacie v Československu a na Slovensku během druhé světové války a po ní.² O vojenském výzvědném zpravodajství v poválečném období v různých souvislostech pojednal už dříve v několika časopiseckých a sborníkových studiích.³ Předkládanou monografii pak můžeme považovat za pomyslné vyvrcholení jeho badatelského úsilí v této tematické oblasti.

Hlavní pramennou základnu, z níž autor ve své monografii vychází, tvoří archiválie fondu 2. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany z let 1945 až 1949, které se nyní nacházejí v Archivu bezpečnostních složek v Praze. Nutno dodat, že se autor jejich studiem zhostil nelehkého úkolu, neboť tyto archiválie byly značně poničeny povodněmi v roce 2002. Nicméně i přes torzovitý stav fondu se mu podařilo vytvořit komplexní obraz činnosti rozvědky

² Připomeňme alespoň jeho hlavní práce z těchto oblastí: MEDVECKÝ, Matej: *Spravodajské eso Slovenského štátu: Kauza Imrich Sucký*. Bratislava, Ústav pamäti národa 2007; TÝŽ: *Za červené Slovensko: Štátna bezpečnosť a politické spravodajstvo na Slovensku v rokoch 1945–1948*. Bratislava, Ústav pamäti národa 2011; MEDVECKÝ, Matej – SIVOŠ, Jerguš – JAŠEK, Peter: *V stopách Rudého Felixa: Štátna bezpečnosť na Slovensku v rokoch 1945–1989*. Bratislava, Ústav pamäti národa 2012 (publikace současně vyšla také anglicky: TÍŽ: *Following the Footsteps of Iron Felix: The State Security in Slovakia 1945–1989*. Bratislava, Ústav pamäti národa 2012).

³ MEDVECKÝ, Matej: Nepotrebný diplomat: Pôsobenie československého ataše v Štokholme po skončení druhej svetovej vojny. In: *Vojenská história*, roč. 19, č. 1 (2015), s. 60–80; TÝŽ: Československí vojenská diplomati po skončení druhej svetovej vojny. In: *Tamtéž*, roč. 21, č. 3 (2017), s. 61–77; TÝŽ: Rok 1946 a československá tajná služba. In: SYRNÝ, Marek a kol.: *Rok po vojne: Slovensko a Európa v roku 1946*. Banská Bystrica, Múzeum Slovenského národného povstania 2017, s. 281–287.

v prvních poválečných letech. Z Archivu bezpečnostních složek autor pro svou práci také využil operativní svazky a takzvaný balíkový fond v rámci fondu Zpravodajská správa Generálního štábu. Neopomněl ani fondy Ministerstva národní obrany z let 1945 a 1946 uchované ve Vojenském historickém archivu – Vojenském ústředním archivu v Praze. Kromě archivního materiálu Medvecký čerpal z rozsáhlé bibliografie knižních publikací, studií a článků, přičemž svůj zájem neomezil pouze na díla české či slovenské proveniencie.

Struktura práce je velmi jednoduchá a logicky členěná. Kniha sestává ze dvou obsahově vyrovnaných stěžejních kapitol, z nichž první se zabývá působením 2. oddělení Hlavního štábu v Praze a druhá aktivitami československých vojenských diplomatů po druhé světové válce, které v daném období spadaly do kompetence vojenského výzvědného zpravodajství. Hlavnímu textu předchází pouze stručný úvod s vymezením cíle, krátkým popisem zvolených pramenů a literatury a ospravedlněním použité metodiky. Na konci díla pak nacházíme stručný závěr shrnující výsledky bádání, anglické resumé, seznam pramenů a literatury a obrazovou přílohu s fotografiemi příslušníků československé vojenské rozvědky. K přehlednému dojmu přispívají poznámky umístěné pod čarou. U odborné publikace však mrzí absence jmenného rejstříku a seznamu použitých zkratek, zvláště když různých osobností a zkratek se v ní vyskytuje velké množství.

První část autor rozdělil na dvě rovnocenné podkapitoly. V první z nich dokumentuje obnovení 2. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany a jeho činnost do konce roku 1945 a líčí, jak turbulentní společensko-politické změny po skončení války ovlivnily směřování vojenského zpravodajství v tehdejší Československu. Matej Medvecký komplexně analyzuje podmínky, za nichž se vojenská rozvědka jako původně důležitá složka ministerstva ocitla na vedlejší koleji a musela se omezit pouze na zahraniční aktivity. Paralelně narůstal vliv Hlavní správy Obranného zpravodajství pod vedením Bedřicha Reicina, která poté i v rámci výzvědného zpravodajství uplatňovala sovětské požadavky. Autor uvádí personální stav 2. oddělení Hlavního štábu bezprostředně po válce a cíle, jež si pro první měsíce stanovilo, a rovněž detailně vykresluje návrhy jeho organizace a náplně práce. Na základě platných směrnic pak dokládá, jakým způsobem do kompetencí 2. oddělení zasahovala Hlavní správa Obranného zpravodajství, jež stále více ovlivňovala nejen jeho činnost, ale i personální obsazení nejvyšších pozic vojenského výzvědného zpravodajství.

Druhá podkapitola pak podrobně mapuje činnost vojenské rozvědky během druhého poválečného roku, kdy prošla definitivní reorganizací, spočívající v systematizaci při zadávání úkolů, v pracovních metodách a dalších praktických stránkách činnosti podle aktuální situace v sousedních zemích. Během roku 1946 docházelo k rozsáhlé redukci jak jejího personálu, tak kompetencí, které postupně přecházely pod Hlavní správu OBZ. Činnost jednotlivých skupin 2. oddělení

Hlavního štábu dává autor do souvislosti se složitou ekonomickou situací poválečného Československa, jehož vedoucí představitelé včetně resortu obrany preferovali tajné služby zaměřené na politické a obranné zpravodajství, neboť aktuální hrozby viděli spíše uvnitř země než za jejími hranicemi. Autor se zde věnuje i působení 2. oddělení štábu při jednotlivých vojenských oblastech Československa. Konkrétní naplňování směrnic ilustruje formou mikrosondy, jež nabízí vhled do rutinních činností a typických praktických problémů zpravodajských důstojníků na různých úrovních, s nimiž se v daném období museli potýkat.

Druhá část knihy je rozdělena do tří podkapitol. V první a zároveň nejkratší se pozornost soustředí na adaptaci československého výzvědného aparátu v zahraničí v roce 1945, jíž se historici doposud téměř nezabývali, přestože poválečné Československo disponovalo vcelku vysokým počtem vojenských zastupitelských úřadů oproti předchozímu období. Autor nejprve zmiňuje okolnosti přistoupení Československa ke zřizování úřadů vojenských přidělců krátce po jeho vzniku. Kromě úřadů vojenských atašé popisuje také ustavení československých vojenských misí v zahraničí a jejich činnost před druhou světovou válkou i v jejím průběhu. Působení československých vojenských atašé a vojenských misí v prvním mírovém roce pak autor opět zasazuje do politicko-hospodářského kontextu tehdejšího Československa, jenž citelně ovlivnil úkoly a kompetence vojenských přidělců v zahraničí. Většina komplikací a problémů, s nimiž byli nuceni se vyrovnávat, měla původ v nepříznivé ekonomické situaci, což se týká i podceňování jejich reprezentační funkce. Autor dává nahlédnout i do pracovní každodennosti vojenských přidělců a jejich proměn během roku 1945.

Pro lepší ilustraci podmínek vojenských přidělců v poválečném období autor svou publikaci obohatil o případovou studii mapující činnost československého vojenského atašé ve Švédsku, plukovníka Aloise Čáslavky. Ve Stockholmu působil od dubna 1944, kdy byl jmenován do funkce exponovaného zpravodajského důstojníka. Po skončení války čelil stejně jako jeho kolegové finančním potížím a nezájmu pražského ústředí, což značně omezovalo možnosti jeho zpravodajské služby. Autor rovněž líčí okolnosti jmenování atašé do funkce a každodenní činnosti, jimž se v ní věnoval. Stejně tak podrobně popisuje události kolem likvidace jeho úřadu v důsledku omezování působnosti zpravodajské služby, a to dokonce i v zemi jako Švédsko, které patřilo k tradičním působištím zpravodajských služeb evropských států a kde se získávaly zpravodajské informace o Německu, na nichž velmi záleželo i poválečnému Československu.

Poslední podkapitola je zasvěcena činnosti vojenských misí a přidělců během roku 1946, který se nesl v duchu konsolidace poměrů a podpisů mírových smluv. V prvním trimestru došlo k dramatické redukci počtu vojenských diplomatů, což Československu výrazně ubralo na mezinárodní prestiži. Ve stejné době se československé výzvědné zpravodajství zaměřilo na přípravu vnitřních

směrnic a předpisů pro vojenské atašé a vojenské mise. Autor detailně analyzuje dočasné směrnice a pokyny, jimiž se zpravodajská služba v zahraničí měla řídit, a posuzuje, do jaké míry reflektovaly aktuální politické dění v Československu i jeho nový zahraniční kurz a jak se v nich odrážely zkušenosti bývalých vojenských přidělců i zdokonalování technických prostředků. Poukazuje přitom na personální změny, které odrážely orientaci na Sovětský svaz. Na příkladech jednotlivých úřadů československých vojenských atašé a misí pak ukazuje, s jakými problémy se tehdy potýkaly.

Mateji Medveckému se v monografii *Na prahu studenej vojny* velmi dobře podařilo naplnit původní záměr, když komplexně zmapoval fungování československého výzvědného zpravodajství v letech 1945–1946. Práce, která je výsledkem studia široké škály pramenů, zaplnila vakuum, které doposud k danému tématu v české a slovenské historiografii existovalo. Na základě analýzy úředních směrnic, pokynů i dalších dokumentů přináší nový vhled nejen do měnícího se rozsahu kompetencí tehdejších zpravodajských důstojníků a vojenských diplomatů, do rutinních činností a nových problémů, s nimiž se museli vyrovnávat, ale zejména odpovídá na nejdůležitější otázku, proč a jakým způsobem se v daném období radikálně snížila prestiž a význam československého vojenského výzvědného zpravodajství.

Abstract

Na prahu studenej vojny: Československé vojenské výzvedné spravodajstvo v rokoch 1945–1946 [*On the Threshold of the Cold War: Czechoslovak Military Intelligence in the Years 1945–1946*] by Slovak historian Matej Medvecký comprehensively maps the functioning of Czechoslovak military intelligence in the first two years after the Second World War. The work is the result of the study of a wide range of official sources and fills a vacuum that existed in the scholarship on the topic in Czech and Slovak historiography. The book describes the structure and the essential changes which took place in the intelligence services in these two years, and elucidates their connections with the internal political changes and the new foreign orientation of Czechoslovakia. According to the reviewer, Medvecký provides new insights into the competences, routine activities and problems of intelligence officers and military diplomats of the time, and, above all, answers the most important question of why and how the prestige and importance of Czechoslovak military intelligence declined radically after the war.

Keywords / Klíčová slova:

Czechoslovakia; secret services; Czechoslovak military intelligence; Third Czechoslovak Republic (1945–1948); Cold War; military attachés
Československo; tajné služby; československá vojenská rozvědka; třetí republika; studená válka; vojenští přidělenci